

Приходько Є. С.,
студентка IV курсу

Запорізького національного технічного університету

Кузнєцова І. В.,

доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СЕМАНТИЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Анотація. Статтю присвячено проблемам перекладу англійських семантичних неологізмів українською мовою. Основними способами перекладу є транслітерація (транскрипція), калькування, описовий та роз'яснювальний приблизний переклад. Адекватний переклад семантичних неологізмів вимагає врахування контексту їх використання.

Ключові слова: неологізм, семантичний неологізм, способи та прийоми перекладу, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, роз'яснювальний приблизний переклад.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток словникового складу мови та пов'язаних із ним словотворчих змін залишається актуальним об'єктом дослідження та сферою інтересів учених. Неологізми з'являються в багатьох галузях науки та суспільства. Цей процес зумовлений не лише такими лінгвістичними чинниками, як закон економії мовних засобів, а й екстралінгвістичними чинниками, як-от технічний і технологічний прогрес, постійний розвиток суспільства, поява нових реалій, які потребують відображення в мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою неології займалися такі вчені, як І.В. Андрусяк, О.Л. Боярська, В.Г. Гак, О.Д. Мешков, С.М. Єнікєєва, Ю.О. Жлуктенко, Ю.А. Зацний, Р.К. Махачавілі, Л.Ф. Омельченко, Т.О. Пахомова, С.Б. Черкаська та інші. Вагомий внесок у розробку питання саме семантичних неологізмів зробили Х.А. Шайхутдінова, А.А. Залізник, О.О. Нікітіна, Н.С. Нікітченко, Ю.А. Зацний тощо.

Однак, незважаючи на той факт, що неологізми в цілому та семантичні неологізми зокрема є предметом вивчення багатьох науковців, у сучасному мовознавстві досі залишається низка невирішених завдань: не існує єдиного терміна на позначення нових слів та нових значень; немає чітких критеріїв, за якими б визначався статус нової мовної одиниці; не визначене чітке місце семантичних неологізмів у системі лексико-семантичних інновацій тощо. Також відкритим є питання перекладу семантичних неологізмів. Усе вищезазначене зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – вивчення специфіки й особливостей перекладу англійських семантичних неологізмів українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, поняття неологізму з часом змінювалося. Будь-яке слово поступово втрачає статус неологізму в процесі соціалізації, функціонального закріплення в лексико-семантичній системі мови. Неологізм починає засвоюватися мовним колективом, що зменшує відчуття «новизни» [8, с. 57]. Семантична неологізація – це дуже продуктивний процес, за якого до вже існуючого слова додається

нове значення [3, с. 54]. Серед дослідників немає єдиної думки щодо статусу семантичних неологізмів. До найбільш суперечливих питань належить питання про те, в яких випадках семантичні зміни призводять до утворення самостійного слова, а в яких – лише до появи нового значення вже існуючої лексичної одиниці. Більшість учених у цьому питанні дотримується точки зору, висловленої свого часу В.В. Виноградовим, який вважав, що семантичне новоутворення існує за умови «пересмислення старих слів, у формуванні омонімів шляхом розкладу модного слова на два» [4, с. 132]. Отже, про семантичний неологізм як про повноправну, самостійну лексичну одиницю можна говорити лише тоді, коли семантичні зміни полісемантичного слова призвели до повного розривання спільності семантичного зв'язку між окремими значеннями цього слова, тобто до утворення омоніма – слова, яке за однакової звукової або графічної оболонки має зовсім інше значення.

Та все ж більшість дослідників останнім часом висловлюють думку, що в усіх випадках, коли зберігається семантичний зв'язок між значеннями полісемантичного слова, його слід розглядати як слово-лексеми, що включає певну кількість лексико-семантичних варіантів («значень»). Це стосується й статусу семантичних новоутворень. Вони є лексико-семантичними варіантами слів, що мають у структурі мови подвійний статус: є актуальними семантично розчленованими знаками стосовно слова-лексеми та віртуальними щодо мовних реалізацій слова. В.І. Заботкіна визначає семантичні неологізми як нові значення слів, що вже існують. При цьому вона виділяє два можливих варіанти: 1) старі слова повністю змінюють своє значення та втрачають те значення, що існувало раніше; 2) у семантичній структурі слова з'являється ще один лексико-семантичний варіант за умови збереження всіх традиційних [7, с. 18]. Таким чином, семантичний спосіб номінації належить до тих явищ у мові, які не мають однозначного тлумачення. Це можна пояснити тим, що йдеться про семантичні процеси, які рівною мірою стосуються семасіології й ономасіології.

Найуживанішими способами перекладу семантичних неологізмів є: транслітерація (транскрипція), калькування, описовий та роз'яснювальний приблизний переклад. Жоден зі способів передачі іншомовних новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу [1, с. 48]. Спосіб транслітерації або транскрипції при перекладі слід використовувати з обережністю, адже саме він призводить як до втрати цінності слова в мові перекладу, так і до існування в мові декількох перекладів одного й того ж слова, що є небажаним. Наприклад, *punk* – панк: “*The punk subculture is centered on a loud, aggressive genre of rock music called punk rock*”; *ombudsman* – омбудсмен (тут слід зазначити, що перша частина слова перекла-

дається на рівні графем, а друга – на рівні фонем): “*Ombudsmen sometimes also aim to identify systematic issues leading to poor service or breaches of people’s rights*”; *skinhead* – скінхед: “*Skinhead culture became so popular by 1969 that even the rock band Slade temporarily adopted the look as a marketing strategy*”. Способом калькування перекладається переважно еквівалентна лексика. Наприклад, *workaholic* – трудоголік (“*He sure is a workaholic*”); *political drudge* – роботяга (про працюючого робітника), наприклад: “*I’m only thirty-four, a political drudge, with a tidy sum to boot not that I’m boasting about it*”. Щоб досягти адекватного й еквівалентного перекладу семантичних неологізмів, перекладач насамперед проводить лінгвістичний аналіз слів, з якими йому доводиться стикатися. Основними умовами досягнення адекватності в перекладі семантичних неологізмів англійської мови є знання особливостей взаємодії неологізму з контекстом, а також основних випадків уживання різних структурних і семантичних типів неологізмів; знання основних способів перекладу семантичних неологізмів тієї чи іншої галузі, знання термінології мови перекладу в цій галузі, що дозволяє знайти еквівалентний варіант відповідного англійського неологізму; уміння правильно вибирати й використовувати найбільш підходящий спосіб створення нового відповідника для перекладу неологізму, підбір оптимального еквівалента, що відображає специфічне явище, відсутнє в нашій дійсності [2, с. 138].

Виділяють критерії, на основі яких реалізується переклад семантичних неологізмів: варто усвідомити значення неологізму на основі контексту та аналізу його структури; проаналізувати кореневу структуру слова; розглянути слово поморфемно; урахувати прагматичний аспект; урахувати тип слів, до якого належить одиниця перекладу (терміни, назви, скорочення, синоніми до слів, які вже мають відповідники тощо) [5, с. 3]. В епоху масової комунікації існують воістину безпрецедентні можливості для розвитку й поширення семантичних неологізмів. Яскравим доказом цього є мова преси нашого часу та мова суспільства. Мова преси та суспільства мало не щодня збагачується неологізмами. Одні з них, правда, так і залишаються «неологізмами-одноденками», тоді як інші «слова-експромти» все ж поступово переходять в основний словниковий фонд. Це, зокрема, такі слова та словосполучення, як *sweatshop* – досл. «потогінна система», підприємство з поганими умовами праці, де робітники працюють багато годин за низьку зарплату (“*Sweatshop is a pejorative term for a workplace that has poor, socially unacceptable working conditions. The work may be difficult, dangerous, or underpaid*”); *trouble shooter* – уповноважений із залагодження конфліктів, наприклад: “*In general, troubleshooter is the identification of diagnosis of “trouble” in the management flow of a corporation or a system caused by a failure of some kind*”; *dark horse* – «темна конячка», тобто кандидат, несподівано висунутий на якийсь пост у розпал передвиборної кампанії (“*A dark horse is a little-known person that emerges especially in a competition of some sort or a contestant that seems unlikely to succeed*”); *favorite son* – кандидат, що висувається в президенти делегацією свого штату (на передвиборному з’їзді партії): “*Especially in parliamentary systems, a “favorite son” is a party member to whom the party leadership is likely to assign a prominent role*”; *boondoggling* – слово, яке колись належало до розряду сленгу, тепер уже відоме в політичному лексиконі в значенні «займатися порожніми справами»: “*A lot of politicians boondoggling on their working places*”; термін *hooverize* буквально означає «жити по Гуверу», тобто економити на їжі, недоїдати та ін., наприклад: “*Hooverize means to live without enough food*

and may be enough money for food”. Тепер уже цілком «пристойний» політичний термін *lame duck* колись був відомий тільки як політичний сленгізм. Зараз термін *lame duck* уживається в значенні «політик-невдаха», «людина, якій не щастить», наприклад: “*A lame duck, in politics, is an elected official whose successor has already been elected. The official is often seen as having less influence on other politicians*”. Цікаво простежити появу семантичного неологізму *sky marshal* (“*The US Federal Aviation Administration began its “Sky Marshal” program in 1968, which eventually became the FAA Federal Air Marshal Program in 1982*”). Це словосполучення виникло в період розквіту практики захоплення літаків викрадачами-нальотчиками (*highjackers*). Хвиля насильницького захоплення літаків у США спричинила появу спеціальної науки «П», спрямованої на розсекречування «профілю потенційного викрадача» (*highjacker profile determination*). Тому з’явилося безліч нових слів і понять, пов’язаних із цією наукою. Увагу привертає й такий політичний неологізм, як *straw man* (або *man of straw*): “*Therefore, straw man document means it is a “flimsy” document that is just an initial draft of a subject which is expected to be modified by others*”. Буквальне його значення – «солом’яна людина». Ясно, що це метафора, тому потрібно передати цей метафоричний елемент мовою перекладу. Вдалими можна визнати такі варіанти, як «солом’яне опудало», «ненадійна людина». Однак переосмислення неологізму пішло ще далі. *Straw man* у сучасній політичній мові означає «підставний (фіктивний) кандидат, що висувається з метою відвернути увагу виборців від іншого кандидата». Неологізм *paper tiger*, як відомо, увійшов в українську мову зовсім недавно. Він перекладається шляхом кальки – «паперовий тигр», тобто вживається в значенні «безпечний супротивник» (“*Paper tiger*” was an ancient phrase used in Chinese culture”). Словосполучення *stalking horse* дуже важко перекласти, не знаючи сфери його застосування. У словнику “*Chronicle the Times: productive Lexical Innovations in an English Newspaper*” [11] неологізм *stalking horse* визначається так: «будь-який «липовий» кандидат, який висувається для того, щоб відвернути увагу від іншої кандидатури або розколоти опозицію» (“*If you describe a person or thing as a stalking horse, you mean that it is being used to obtain a temporary advantage so that someone can get what they really want*”). Оскільки таке багатослівне тлумачення не можна використовувати в якості переказного варіанта, на його основі слід виділити хоча б основні ознаки, і тоді цей неологізм можна перекласти як «фіктивна кандидатура, підставна фігура (у політичній грі)». На жаль, подібна лексика ще не знайшла відображення в сучасних двомовних (перекладних) словниках, і перекладач повинен пропонувати свої варіанти перекладу на основі власних домислів, спираючись на контекст та прагматику; також доцільно буде проаналізувати всі аспекти функціонування цього слова в мові. При перекладі семантичних неологізмів багато що можуть сказати про його значення самі складові частини цього слова, тобто морфеми. Тому необхідно розбити слово поморфемно, розглянути кореневі й афіксальні морфеми, та, оперуючи повною інформацією про слово, дійти певних висновків [3, с. 19]. Розглянемо на прикладах: слово *peacenik* порівняно недавно з’явилося в англійській мові, наприклад: “*Peaceniks publicly oppose armed conflict in general, or a particular conflict*”. Розбивши слово на дві частини (*peace* + *nik*), легко здогадатися, що *nik* – це суфікс для утворення іменників. Під впливом російського суфікса (*sputnik, lunik*) подібні слова в англійській мові стали з’являтися все частіше. Отже, *peacenik* – це учасник мирних демонстрацій, маніфестант, борець за мир.

Аналогічна ситуація з терміном *nixonomics* (“*Nixonomics, a portmanteau of the words “Nixon” and “economics”, refers to U.S. President Richard Nixon’s economic performance*”). Так американські журналісти охрестили економічну політику колишнього президента США Ніксона. Спершу цей термін уживався тільки жартовливо, але нині він уже досить широко використовується в пресі: на нього можна натрапити навіть в офіційних текстах. Останнім часом нові методи навчання, з використанням так званих «технологій майбутнього», позначаються семантичними неологізмами: *CLASS* – «клас програмованого навчання» (“*CLASS it is a class of programmed learning*”); *telelecture, telecourse* – «навчальна програма по телебаченню» та ін. (“*A telelecture delivered using audiovisual telecommunications*”). Неологізми цієї групи утворені за допомогою аббревіатур, що відображає термінологічний характер зазначеної сфери. Необхідно також відзначити використання префікса *tele-* (деякими фахівцями він визнається напівпрефіксом) [4, с. 205]. Семантичне переосмислення також відіграє важливу роль під час перекладу неологізмів, зокрема, семантичних неологізмів [6, с. 205]. Так, наприклад, прикметник *heavy* останнім часом уживається в розмовній мові не тільки в значенні «важкий» але й у сенсі «вагомий», «сильний», наприклад: “*That’s a heavy idea*”. Завдяки рекламі слово *put down* також стало неологізмом зі значенням «відкидати», особливо у формі критичного (чи образливого) зауваження. Із семантичним неологізмом *counterculture* перекладач може мати багато неприємностей (“*The term counterculture is attributed to Theodore Roszak, author of The Making of a Counter Culture*”). Слово мимоволі сприймається як складене з двох елементів: *counter + culture*, тобто «контркультура». Однак подібне тлумачення слова *counterculture* було б помилковим. Фактично в сучасній англійській мові в США це слово синонімічно еквівалентне поняттю «стиль життя», особливо якщо мати на увазі відмінність нового стилю від традиційних форм американського способу життя. Говорячи про семантичні неологізми, не можна не згадати таке слово, як *psychodel* (“*A psychodel drug whose primary action is to alter cognition and perception; well known psychedelics include LSD*”). Слово *psychedelic* уживається на позначення нового соціального «руху» в США. Представниками такого «руху» є частина американської молоді, якій набридла буржуазна культура і яка шукає виходу, занурюючись в іншу крайність – у світ галюцинацій. Це слово можна перекласти так: «те, що викликає галюцинації» (наприклад, *psychedelic music*). Вираз *to take a walk* у політичних текстах може означати «голосувати за кандидата іншої партії» (“*Could you take a walk, if I had paid*”). Вельми цікаве слово *flunkenstein* спочатку з’явилося в стінах американських коледжів й університетів. Якщо врахувати, що *flunk* – це студент, виключений за неуспішність, то стає зрозуміло, що *flunkenstein* – це свого роду «вічний невдаха», тобто студент, який постійно провалює іспити (“*Stop to be like a flunkenstein, come to your senses*”).

Висновки. Правильний переклад неологізмів є досить складною проблемою, незважаючи на те, що неологізми мають значну семантичну визначеність і самостійність. Отже, під час перекладу неологізмів у політичних та економічних текстах, текстах ЗМІ, комп’ютерної та Інтернет-галузі, а також у перекладах суспільної лексики з англійської мови на українську найчастіше використовуються такі прийоми, як описовий переклад і переклад за допомогою семантичного неологізму, що позначає відповідні поняття української дійсності. Типовими помилками під час перекладу є: пропуск справжніх неологізмів, заміна одного іншим, коментування несуттєвих ознак. Жоден зі способів передачі іншомовних

новоутворень не є досконалим і не забезпечує абсолютно адекватного перекладу. Особливості перекладу кожного нового слова залежать від того, до якого типу слів воно належить (терміни, назви, скорочення, синоніми до слів, які вже мають відповідники в українській мові тощо). Під час передачі неологізмів – назв особи важливу роль відіграє контекст, який є адекватним фоном для їх розуміння, запам’ятовування. Під час перекладу неологізмів у кожному конкретному випадку перекладач вибирає відповідний варіант, виходячи з контексту. Обов’язок перекладача – передати не тільки те, що сказано, але й те, як сказано. Саме цей обов’язок перекладача зумовлює необхідність аналітичної стадії в перекладацькому процесі й дає підстави для подальшого вивчення процесу перекладу семантичних неологізмів.

Література:

1. Антофеева Ю.Н. Английские новообразования в развитии : потенциальное слово, окказионализм, неологизм : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Ю.Н. Антофеева. – Тула, 2004. – 184 с.
2. Арбекова Т.И. Лексикология английского языка (практический курс) / Т.И. Арбекова. – М. : Высш. шк., 1977. – 240 с.
3. Астаніна Н.А. Нові англійські запозичення як один із засобів створення мовної картини світу мови реципієнта / Н.А. Астаніна // Нова філологія. – Запоріжжя, 2003. – № 2. – 234 с.
4. Винокуров А.М. Новообразования и неологизмы морфологического типа в современном английском языке / А.М. Винокуров // Языковая динамика в синхронии и диахронии. – Тверь, 1993. – 283 с.
5. Волошин Ю.К. Новообразования и собственно неологизмы современного английского языка (опыт дифференциации новых слов) : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.04 / Ю.К. Волошин. – М. : 1971. – 20 с.
6. Дзюбіна О.І. Особливості утворення та функціонування семантичних неологізмів англійської мови сфери інтернет-комунікації / О.І. Дзюбіна // Записки з романо-германської філології. – 2014. – Вип. 2 (33). – 303 с.
7. Жоль К.К. Язык как практическое сознание (философский анализ) / К.К. Жоль. – К. : Вища школа, 1990. – 238 с.
8. Cannon G. Viability. The Death of Recent New Items in English / G. Cannon // Word. – 1987. – № 38. – P. 155–172.

Кузнецова И. В., Приходько Е. С. Особенности перевода английских семантических неологизмов

Аннотация. Статья посвящается проблемам перевода английских семантических неологизмов на украинский язык. Основными способами перевода является транслитерация (транскрипция), калькирование, описательный и пояснительный приблизительный перевод. Для адекватного перевода семантических неологизмов необходимо учитывать контекст их использования.

Ключевые слова: неологизм, семантический неологизм, способы и приемы перевода, транслитерация, транскрипция, калькирование, описательный перевод, пояснительный приблизительный перевод.

Kuznetsova I., Prikhodko E. Peculiarities of translation of English semantic neologisms

Summary. The article has been devoted to the problems of translating the English semantic neologisms in Ukrainian. The main methods of translation are transliteration (transcription), loan translation, explication, explication rough translation. Adequate translation of the semantic neologisms requires taking into account the context of their use.

Key words: neologism, semantic neologism, ways and receptions of translation, transliteration, transcription, loan translation, explication, explication rough translation.